

Cyfeirnod: Ymchwiliad y Pwyllgor Llywodraeth Leol a Thai

Dyddiad cyhoeddi: 24 Mehefin 2022

Ymchwiliad i asedau cymunedol

Ymateb Archwilio Cymru

Rydym wedi cyfeirio at agweddau perthnasol ar waith blaenorol a gwaith sydd ar y gweill a allai fod yn berthnasol i gwmpas ymchwiliad y Pwyllgor. Sylwch fod ein hatebion i waith cyfeirio C1-4 o 2018. Mae ein hateb i C4 hefyd yn cynnwys gwybodaeth o waith astudio parhaus. Byddem yn hapus i drafod unrhyw agweddau ar ein gwaith archwilio ar lefel leol a/neu genedlaethol yn fanylach gyda'r Pwyllgor.

1 **A yw'r fframwaith statudol a pholisi presennol yn grymuso cymunedau yng Nghymru i ddatblygu asedau cymunedol**

Ein hadolygiad o 2018 (['Darparu Gwasanaethau Llywodraeth Leol i Gymunedau Gwledig: Dangosodd Trosglwyddo Asedau Cymunedol'](#)) fod y dull presennol yn amrywiol ac nad yw dogfennau polisi yn cefnogi trosglwyddo asedau'n llwyddiannus i gymunedau yn gyson. Canfuom fod polisiau Trosglwyddo Asedau Cymunedol yn aml yn brin o fanylion am y meini prawf a ddefnyddir i benderfynu ar drosglwyddiadau, yn enwedig dangos iechyd ariannol a chofnod profedig o gyflawni. Canfuom nad oedd awdurdodau'n aml yn gwahaniaethu rhwng maint yr ased i'w drosglwyddo ac yn gweithredu polisi 'un ateb sy'n addas i bawb'.

Nodwyd bod angen i awdurdodau lleol wneud mwy i wneud Trosglwyddo Asedau Cymunedol yn symlach ac yn fwy deniadol, helpu i feithrin gallu, darparu canllawiau cliriach wrth godi arian, a cheisio cefnogi modelau datblygu cymunedol eraill megis mentrau cymdeithasol sy'n ychwanegu gwerth cymdeithasol ac yn ehangu cyfranogiad dinasyddion. Canfuom nad oedd sail resymegol glir o'r risgiau sy'n gysylltiedig â'r trosglwyddiad bob amser wedi'u nodi. At hynny, roedd achosion busnes i gefnogi trosglwyddo yn aml yn brin o fanylder gan ganolbwyntio gormod ar pam yr oedd angen i'r awdurdod lleol wneud trosglwyddiad yn hytrach na nodi sut y byddent yn sicrhau bod y trosglwyddiad yn gynaliadwy ac yn llwyddiannus yn y tymor hir.

2 I ba raddau y mae'r cynllun Trosglwyddo Asedau Cymunedol yn hyrwyddo ac yn cefnogi datblygiad effeithiol asedau cymunedol

Dangosodd ein hadolygiad fod polisiâu trosglwyddo yn brin o hyn a bod angen iddynt fod yn llwyddiannus bod â blociau adeiladu allweddol ar waith. Nodwyd bod y rhain yn cynnwys:

- a. Polisi clir ar gyfer Trosglwyddo Asedau Cymunedol sy'n nodi sut mae'r broses yn gweithio a chyfrifoldebau'r holl bartion.
- b. Nodi'r holl asedau, eu cyflwr presennol, costau rhedeg, amodau prydles ac anghenion cynnal a chadw yn y dyfodol.
- c. Canllawiau a hyfforddiant ar gwblhau datganiadau o ddiddordeb a/neu achosion busnes ar gyfer Trosglwyddo Asedau Cymunedol.
- d. Cyfeirio derbynwyr Trosglwyddo Asedau Cymunedol posibl at ganllawiau, opsiynau ariannol a chymorth.
- e. Nodi risgiau a rhwymedigaethau sy'n gysylltiedig â phob ased.
- f. Nodi'n glir yr ôl-ofal a'r cymorth a ddarperir gan yr awdurdod ar ôl Trosglwyddo Asedau Cymunedol.
- g. Prosesau cymeradwyo byr o'r dechrau i'r diwedd gydag amseroedd adolygu y cytunwyd arnynt i farnu llwyddiant a nodi dysgu.

3 Archwilio'r rhwystrau a'r heriau y mae cymunedau'n eu hwynebu wrth ymgymryd perchnogaeth o asedau cyhoeddus neu breifat, gan gynnwys gwasanaethau cyllid a chymorth

Mae Rhan 2 o'n hadroddiad yn canolbwyntio ar yr heriau sy'n wynebu cymunedau wrth ymgymryd ag asedau'n llwyddiannus. Gwelsom fod angen i awdurdodau lleol wneud mwy i gefnogi grwpiau cymunedol i ymgymryd ag asedau, oherwydd yn aml nid oedd ganddynt y gallu a'r sgiliau i allu ymgymryd ag asedau a'u rheoli yn y dyfodol. Er mwyn gwneud hyn, gwnaethom dynnu sylw at y ffaith bod angen i awdurdodau lleol a grwpiau cymunedol gytuno ar rai egwyddorion gweithredu (Arddangosyn 6 - 'Helpu i feithrin gallu cymunedol').

Y prif risg i sicrhau bod ased cymunedol yn cael ei drosglwyddo'n llwyddiannus yw cymorth parhaus a threfniadau cadarn ar ôl trosglwyddo. Gwelsom fod grwpiau cymunedol yn aml angen cymorth parhaus gan awdurdodau lleol ar ôl trosglwyddo, ond mae hyn yn amrywio ac mae iddo lawer o risgiau. Daethom i'r casgliad bod deialog adeiladol a pharhaus gyda throsglwyddyddion yn hanfodol. Mae hyn er mwyn helpu i sicrhau bod nodau gwreiddiol o Drosglwyddo Asedau Cymunedol yn cael eu

cyflawni, a hefyd cynyddu'r tebygolrwydd y bydd unrhyw fuddsoddiad parhaus yn ddiogel a bod cyfleoedd yn y dyfodol yn cael eu defnyddio i'r eithaf. Daethom i'r casgliad bod gwneud hyn yn gofyn am gytuno ar y canlynol a'u nodi ymlaen llaw (Arddangosyn 7 – 'Darparu cymorth parhaus'):

- a. Nodi risgiau a chytuno ar gamau lliniaru priodol.
- b. Cefnogi datblygiad tîm rheoli sefydliadau cymunedol cryf a chymwysedig.
- c. Mae cydnabod trosglwyddiadau asedau cymunedol lluosog yn anoddach ac mae angen mwy o sicrwydd cyfreithiol a llywodraethu arnynt.
- d. Darparu cymorth parhaus i grwpiau cymunedol i'w helpu i ddod yn hunangynhaliol yn ariannol a meddu ar y sgiliau i reoli Trosglwyddo Asedau Cymunedol yn y tymor canolig.
- e. Mae rhai prosiectau'n cymryd peth amser i sicrhau hunangynhaliol ac efallai y bydd angen cymorth refeniw parhaus arnynt i'w galluogi i ddatblygu fel eu bod yn cynhyrchu elw.
- f. Cynnal perthynas dda rhwng y grŵp cymunedol sy'n rheoli a'r awdurdod lleol.

4 **Darganfod pa wersi y gellir eu dysgu o'r tu hwnt i ffin Cymru**

Yn ein hadroddiad yn 2018 (tudalennau 14-15), gwnaethom gynnwys rhai enghreifftiau o arfer da o ddulliau strategol o drosglwyddo asedau cymunedol, o'r tu allan i Gymru.

Yn seiliedig ar y dystiolaeth yr ydym yn ei hadolygu o ran gwaith parhaus sy'n ymwneud â mentrau cymdeithasol, deallwn fod deddfwriaeth yn yr Alban yn hyrwyddo cyfleoedd i gyrff cymunedol fod yn rhagweithiol. Mae Rhan 5 o Ddeddf Grymuso Cymunedau (Yr Alban) 2015 yn cyflwyno hawl i gyrff cymunedol wneud ceisiadau i bob awdurdod lleol, Gweinidogion yr Alban, a rhestr eang o gyrff cyhoeddus, ar gyfer unrhyw dir neu adeiladau y teimlant y gallent wneud gwell defnydd ohonynt. Mae hyn yn golygu y gall gyrff cymunedol ofyn am berchnogaeth, prydles, neu hawliau eraill, yn ôl eu dymuniad. Gall ein hastudiaeth o fentrau cymdeithasol gynnig rhywfaint o gymhariaeth â'r sefyllfa yng Nghymru, a nodi tystiolaeth o rai o fanteision gwell grymuso cymunedau. Byddwn yn debygol o fod mewn sefyllfa i roi'r wybodaeth ddiweddaraf am ein canfyddiadau sy'n dod i'r amlwg erbyn mis Awst 2022.